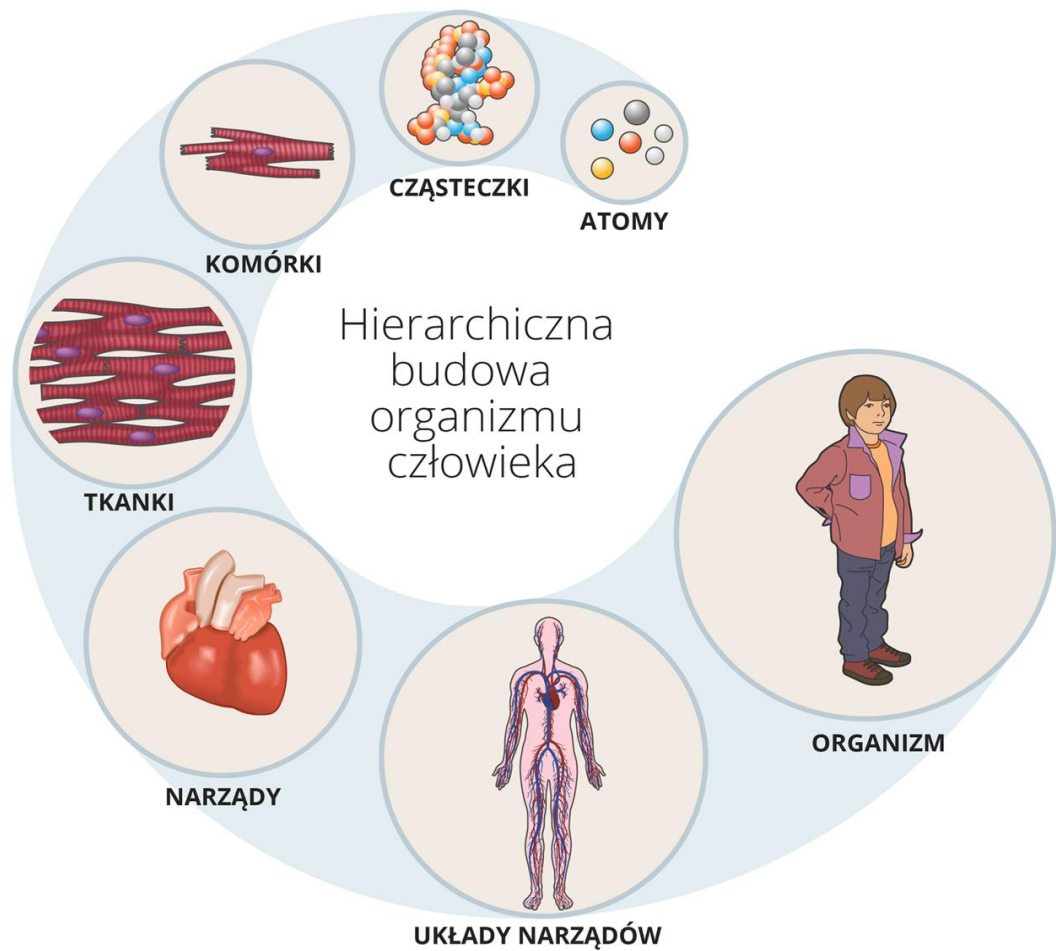
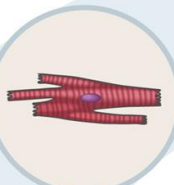

Lekcja

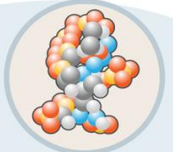
Temat: Składniki chemiczne
organizmów- cd.

Hierarchiczna
budowa
organizmu
człowieka

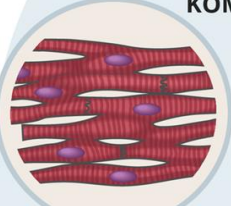
KOMÓRKI

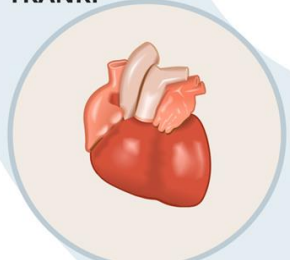
CZĄSTECZKI

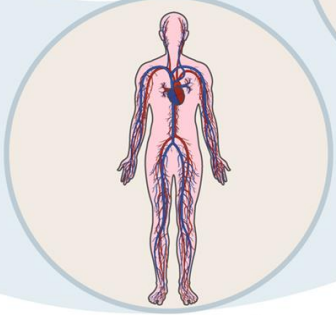
ATOMY

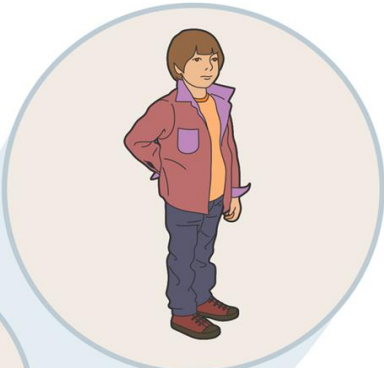
TKANKI

NARZĄDY

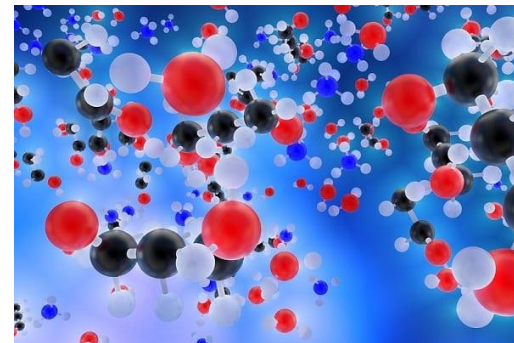
UKŁADY NARZĄDÓW

ORGANIZM

Substancje budujące organizmy składają się z **małych drobin**, które nadają im charakterystyczne właściwości.

Organizmy pobierają te substancje z otoczenia i je przetwarzają.

Substancje

Proste

(czyli pierwiastki chemiczne)

zbudowane są z takich samych atomów
(np. siarka, żelazo) lub cząsteczek (tlen, azot)

Nie można ich już podzielić na prostsze

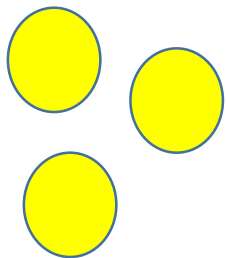
Złożone

(czyli związki chemiczne)

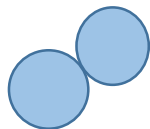
zbudowane z substancji prostych

np. woda, cukier, białka, sole mineralne

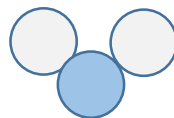
Da się je rozłożyć na substancje proste

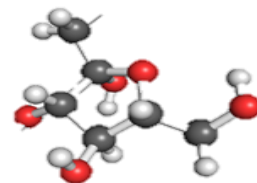
siarka

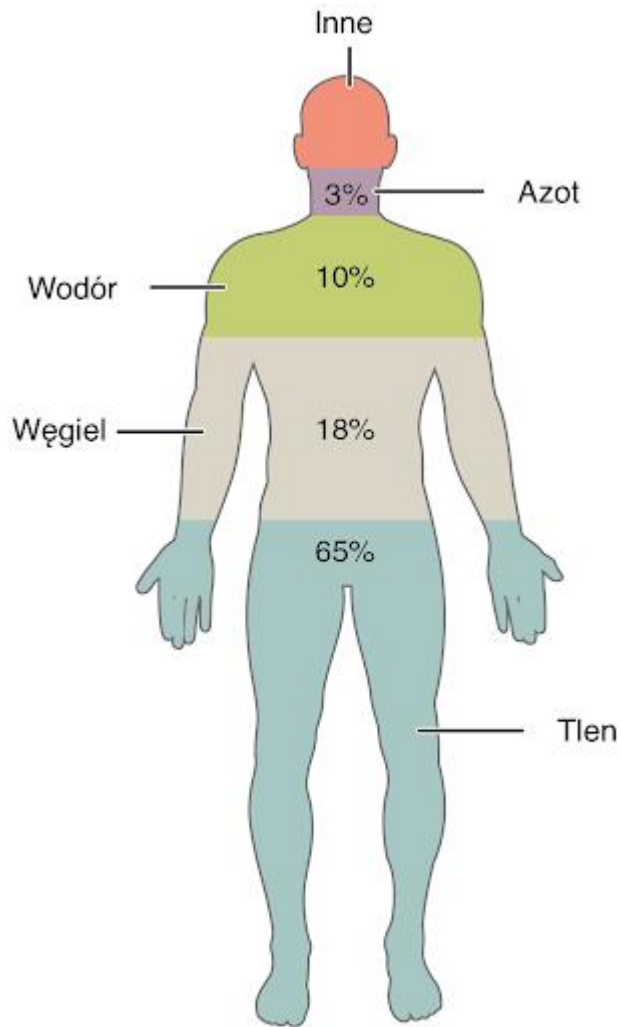
tlen

woda

cukier-fruktoza

węgiel, wodór, tlen, azot, fosfor i siarka

Pierwiastki biogenne nazywa się je też często **pierwiastkami życia**, gdyż są one głównym składnikiem najważniejszych związków chemicznych, tworzących organizmy.

Ciekawostka:

Pierwiastki chemiczne dzielimy ze względu na zawartość w organizmie :

Makroelementy

To pierwiastki, występujące w organizmach w znacznych ilościach.

Są to m.in. : **węgiel, wodór, tlen, azot, fosfor, siarka, potas, sód, magnez, wapń**

Mikroelementy

To pierwiastki, występujące w bardzo małych ilościach.

Są to między innymi: **żelazo, cynk, krzem, miedź, fluor, jod**

Aby poznać budowę organizmów musimy poznać substancje, które je budują.

Do podstawowych związków chemicznych budujących ciało organizmów żywych należą:

BIAŁKA

CUKRY (np. glukoza, skrobia, celuloza)

TŁUSZCZE

KWASY NUKLEINOWE

WODA

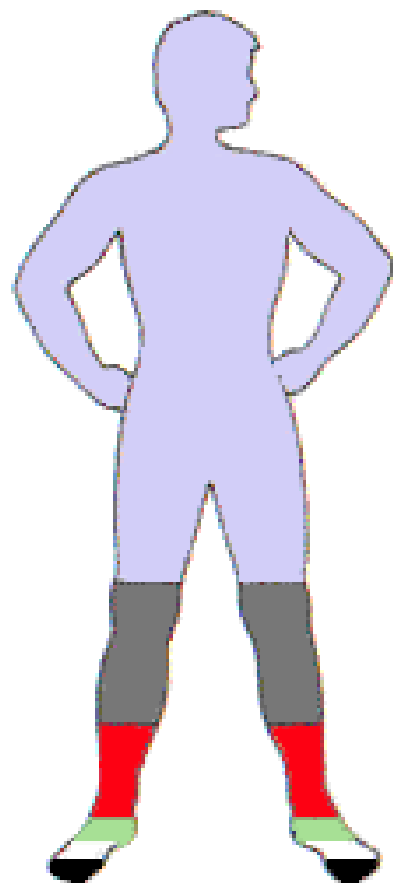
SOLE MINERALNE

Organizmy zbudowane są z różnych substancji chemicznych.

Substancje te można podzielić na **związki organiczne** i **związki nieorganiczne**.

Nazwa „związki organiczne” wzięła się stąd, że występują one niemal wyłącznie w organizmach.

Związki nieorganiczne budują głównie nieożywioną część przyrody- skorupę ziemską.

65% WODA
18% BIAŁKA
10% TŁUSZCZE
4% SOLE MINERALNE
1% CUKRY
2% KWASY NUKLEINOWE I INNE ZWIĄZKI

■ Jakie znaczenie ma woda?

Woda stanowi główny składnik większości organizmów. Pełni ona dużo ważnych funkcji, między innymi:

- transportuje różne substancje wewnątrz komórki oraz pomiędzy komórkami organizmu;
- umożliwia zwierzętom usuwanie wraz z moczem niepotrzebnych i szkodliwych substancji;
- stanowi środowisko wielu przemian chemicznych zachodzących w organizmie;
- bierze udział w wielu procesach, na przykład w fotosyntezie;
- pomaga regulować temperaturę ciała organizmów. U ssaków jest głównym składnikiem potu. Parowanie potu z powierzchni skóry ochładza organizm.

■ Kwasy nukleinowe

Jednym z kwasów nukleinowych jest występujący w komórkach wszystkich organizmów związek chemiczny o nazwie DNA [wym. deena]. Jest w nim zapisana informacja o cechach organizmu. Na przykład o tym, jakiego koloru będą kwiaty roślin lub pióra ptaków.

◆ Zapisana w DNA informacja o cechach organizmu jest przekazywana potomstwu.

■ Sole mineralne

Sole mineralne są **źródłem pierwiastków**, innych niż węgiel, tlen i wodór, niezbędnych do prawidłowej pracy organizmów. Pierwiastki te **regulują** różne procesy zachodzące w komórkach. Przykładowo magnez jest niezbędny roślinom do przeprowadzania fotosyntezy.

Inną funkcją soli mineralnych jest **budowanie** niektórych części ciała organizmów. Na przykład sole wapnia są składnikiem muszli, pancerzy oraz kości zwierząt.

■ Cukry

Najważniejszą funkcją cukrów jest **dostarczanie energii**. Podstawowym źródłem energii dla organizmu jest glukoza. Cukier ten jest obecny na przykład w miodzie oraz winogronach. Cukry występują także w bulwach ziemniaków i nasionach zbóż.

◆ Magnez jest składnikiem zielonego barwnika liści, który pochłania światło podczas fotosyntezy.

GLÓWNE FUNKCJE CUKRÓW

Dostarczają energii

Funkcję tę pełni głównie glukoza. Cukier ten występuje np. w miodzie, którym żywią się larwy pszczół. Dzięki niemu uzyskują one energię konieczną do rozwoju.

Są materiałem zapasowym

Do cukrów zapasowych należy skrobia, która jest gromadzona w bulwach ziemniaka. Wiosną młode rośliny wykorzystują ją do wzrostu i rozwoju.

Budują organizmy

Takim cukrem jest np. celuloza, która buduje ściany komórek roślinnych. Szczególnie dużo celulozy mają włoski, które okrywają nasiona bawełny.

◆ Z lodzy trzciny cukrowej uzyskuje się brązowy cukier spożywczy.

■ Białka

Białka to związki, których główną funkcją jest **budowanie ciała** organizmów. Są one przede wszystkim składnikami mięśni i skóry zwierząt oraz nasion niektórych roślin.

◆ Mleko jest bogatym źródłem białka niezbędnego do wzrostu.

GLÓWNE FUNKCJE BIAŁEK

Budują organizmy
Białka są głównymi składnikami budulcowymi organizmów. U zwierząt budują np. pióra, włosy, pazury, rogi i kopyta.

Są materiałem zapasowym
Białka są gromadzone w nasionach np. grochu i fasoli. Białka te są źródłem substancji pokarmowych dla młodych roślin.

Regulują pracę organizmu
Funkcję tę pełni białka nazywane enzymami. Niektóre enzymy umożliwiają trawienie pokarmu.

■ Tłuszcze

Tłuszcze to związki, które są przede wszystkim bogatym w energię **materiałem zapasowym**. Są one gromadzone w nasionach niektórych roślin, między innymi słonecznika. Występują także w tkankach zwierząt, na przykład pod skórą ptaków i ssaków.

Z owoców oliwki europejskiej uzyskuje się oliwę. ◆

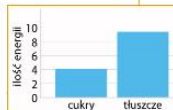
GLÓWNE FUNKCJE TŁUSZCZÓW

Są materiałem zapasowym
Tłuszcze zapasowe występują np. w nasionach. Stanowią one źródło substancji pokarmowych dla młodych roślin.

Stanowią warstwę ochronną
Gruba warstwa tłuszczu znajdująca się pod skórą ssaków chroni przed zimnem oraz urazami. Stanowi też materiał zapasowy.

Dostarczają energii
Tłuszcze są najbogatszym źródłem energii. Dostarczają jej organizmowi dwa razy więcej niż cukry.

Notatka do zeszytu:

1. Najmniejszymi elementami tworzącymi organizm są pierwiastki chemiczne, najważniejsze z nich to: węgiel, wodór, siarka, tlen, azot, fosfor.
2. Pierwiastki łączą się ze sobą tworząc związki chemiczne, którymi są: białka, cukry, tłuszcze, kwasy nukleinowe, sole mineralne, woda.
3. Funkcje związków chemicznych w organizmie:

Związek chemiczny	Funkcje:
BIAŁKA	potrzebne do budowy i wzrostu organizmu, regulują jego pracę
CUKRY (WĘGLOWODANY)	dostarczają energii i są materiałem zapasowym, budują ściany komórek roślinnych
TŁUSZCZE	dostarczają energii i są materiałem zapasowym, są warstwą ochronną
KWASY NUKLEINOWE	zawierają informację o cechach organizmu
SOLE MINERALNE	budują organizm (np. kości, zęby)
WODA	transportuje różne substancje, umożliwia wydalanie szkodliwych substancji, pomaga regulować temperaturę ciała

Zadanie domowe: ćw. 1,2 ab str.18